

*Данильченко Юрій Семенович,
старший викладач кафедри господарського
та транспортного права юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВУ ПРОБЛЕМАТИКУ РУХУ ТОВАРУ ТА ПРАВА НА НЬОГО В МЕЖАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

У статті аналізуються положення чинного національного законодавства, зокрема Цивільного кодексу України, та норм наднаціонального рівня, зокрема Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, що стосуються руху товару та права на нього в межах договору купівлі-продажу. Надаються пропозиції щодо вдосконалення норми статті 655 Цивільного кодексу України.

Ключові слова: договір купівлі-продажу, власність, право власності, передача права власності.

Договір купівлі-продажу є найбільш поширеним правовим механізмом взаємодії власників, а в історичному контексті цей вид договору є одним з найдавніших. Певно, що правовий режим договору не є сталим і змінюється від однієї соціально-економічної формації та правової системи до іншої. Проте, щоб такі відмінності не стали правовими бар'єрами при здійсненні торговельних операцій, то в умовах глобалізації на наднаціональному рівні має відбуватися відповідна уніфікація. Тому 11.04.1980 року була прийнята Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (надалі – Конвенція), яка набула чинності для України 01.02.1991 року.

За нормою статті 30 Конвенції продавець зобов'язаний поставити товар, передати документи, що стосуються його, та передати право власності на товар відповідно до вимог договору та цієї Конвенції.

Правовий режим договору купівлі-продажу за національним законодавством встановлюється статтею 655 Цивільного кодексу України (надалі – ЦКУ) за якою одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму. Якщо порівняти зазначену норму Конвенції з нормою статті 655 ЦКУ, то відразу впадає у вічі суттєва відмінність між ними – стаття 30 Конвенції застосовує зрозумілу конструкцію “передати право власності”, а стаття 655 ЦКУ веде мову про “передачу ... у власність”.

Остання конструкція, на нашу думку, є не зовсім вдалою і дає підстави для її неоднозначного розуміння.

© Данильченко Ю.С., 2018

У плані ж адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу дуже велике місце займає правове регулювання відносин власності. Процес цей надзвичайно багатосторонній і складний, а тому в розрізі цієї невеликої публікації є можливість зупинитися лише на цьому найбільш очевидному, на нашу думку, прикладі – необхідності зміни конструкції статті 655 ЦКУ. Саме у зв'язку з такою конструкцією зазначеної статті ЦКУ виникає ряд проблем, а особливо, коли стороною договору купівлі-продажу виступають юридичні особи публічного права, наприклад, державні підприємства, зокрема, державні комерційні підприємства суб'єкти права господарського відання. При цьому варто зауважити, що серед більше ніж 1 млн. наявних в економіці України станом на 2018 рік юридичних осіб державні підприємства становлять лише біля 3000 одиниць. Проте їх правовий статус, правовий режим

державного майна, закріпленого за ними на їх балансах, інвестиційна привабливість, специфічність видів економічної діяльності, які здійснюються ними та інші об'єктивні чинники змушують вести мову саме про них.

Джерелом проблеми про яку йде мова є формальна відсутність у конструкції норми статті 655 ЦКУ, яка встановлює загальні положення про купівлю-продаж, передачі права власності на товар від продавця до покупця. В той же час, варто зауважити, що в ряді нормативно-правових актів, при правозастосуванні, зокрема, в середовищі нотаріусів, адвокатів, у пресі, інших засобах масової інформації, при фаховому спілкуванні між юристами, в тому числі при формуванні останніми своєї правової позиції у судовому процесі, де зачіпаються питання власності, і в багатьох інших випадках саме з правовим режимом договору купівлі-продажу вербально пов'язується передача права власності від продавця до покупця. І це при тому, що такої конкретної вказівки зазначена норма ЦКУ та інші не містять.

В той же час норми ЦКУ широко унормовують перехід права власності, перехід прав та обов'язків.

Так, про перехід права власності у відповідному контексті ведуть мову багато норм ЦКУ, зокрема, передбачені його статтями 341, 377, 403, 414, 419, 596, 667, 697, 705, 715, 757, 1032, 1033, 1225 та іншими.

Про перехід прав та обов'язків, а також окремо прав та окремо обов'язків в залежності від контексту ведуть мову статті 104, 108, 109, 127, 182, 187, 197, 448, 470, 514, 528, 556, 667, 770, 814, 832, 993, 994, 1027, 1127, 1216, 1230, 1231, 1232-1 ЦКУ та інші.

Про передачу права, але не права власності, веде мову норма статті 470 ЦКУ.

Оскільки Цивільний кодекс України не оперує словосполученням “передача права власності”, то можна припустити, що його застосування не узгоджується з чинним законодавством та є помилковим. Проте поширеність такої “помилки”, про що йшлося вище, є симптоматичною. Більше того, норма статті 20 (Права, що впливають з патенту) Закону України “Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 року N 3688-XII неодноразово оперує цим словосполученням. Принагідно зазначити, що останні зміни та доповнення до цього Закону були внесені Законом України від 16 жовтня 2012 року № 5460-VI. В свою чергу останній Закон був змінений Законом України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII – все відбулося після набуття чинності новим Цивільним кодексом України. На реалізацію зазначеного Закону N 3688-XII спрямований наказ Міністерства освіти і науки України №574 від 03.08.2001 року зареєстрований в Міністерстві юстиції України 17.08.2001 року за №716/5907 "Про затвердження Інструкції про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на промисловий зразок та видачу ліцензії на використання промислового зразка”, який затвердив відповідну Інструкцію. Остання також неодноразово оперує зазначеним вище словосполученням.

На практиці ж формальна відсутність у конструкції норми статті 655 ЦКУ саме передачі від продавця до покупця права власності на товар, який є предметом договору купівлі-продажу дає підстави покупцеві сумніватися у наявності у нього цього речового права на товар після реалізації договору, що вкрай негативно впливає на стабільність відносин власності та їх перспективу. Ще більше сумнівів з цього приводу виникає у нового покупця товару при його повторному продажі. Такий стан речей обтяжує і вчинення актів купівлі іноземними інвесторами багатовартісних об'єктів нерухомості, особливо в випадках, коли продавцями виступають юридичні особи публічного права, наприклад, ті ж самі державні комерційні підприємства. З-за наведеного вигідне придбання для іноземного інвестора може перетворитися у об'єкт економічного та правового ризику.

У зв'язку з викладеним є також необхідність висловитись з приводу застосування у нормі статті 655 ЦКУ словосполучення “у власність”. Зрозуміло, що навіть за умови розширеного тлумачення економічного та юридичного змісту категорії “власність”, як багатопланової, застосування словосполучень “у власність” або “передача права власності” тягне за собою різні правові наслідки.

Можливо в часи колишнього СРСР за абсолютного домінування державної форми власності така конструкція статті 655 ЦКУ була б адекватною хоча б з метою забезпечення участі юридичних осіб

публічного права в правовідносинах купівлі-продажу. Однак в часи становлення ринку, наявності різних форм власності, різноманіття суб'єктів права власності, така позиція навряд чи виправдана.

На нашу думку, застосування у нормі статті 655 ЦКУ словосполучення “у власність” умовно дає змогу оформити участь у правовідносинах купівлі-продажу юридичних осіб публічного права (тих же державних комерційних підприємств). Але з іншого боку, оскільки останні є не носіями права власності, а носіями лише права господарського відання, то вирішення цієї проблеми є знову ж таки умовним та половинчастим, бо набувати товар у власність вони не здатні.

З огляду на викладене та, враховуючи той факт, що останнім часом ніби уляглась гаряча фаза дискусії між прибічниками Господарського кодексу України та їх опонентами щодо долі цього Кодексу не хотілося б пропонувати радикальні зміни у законодавстві. Можливо питання участі юридичних осіб публічного права у правовідносинах купівлі-продажу було б доцільно вирішити через цивільно-правовий інститут представництва.

Грунтуючись на викладеному можна підсумувати, що фактично, на нашу думку, з боку продавця передача товару та права власності на нього покупцеві становить юридичну сутність договору купівлі-продажу, що варто відобразити у нормі статті 655 ЦКУ і це відповідатиме нормі статті 30 Конвенції.